

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

เพชร ศรีพุทธา^{1*} นิธิภัทร บาลศิริ² และ สุรศักดิ์ หลาบลมาลา³

บทคัดย่อ

เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารและความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 รูปแบบการวิจัยใช้การวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำนวน 185 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามภาวะผู้นำและปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 มีรูปแบบภาวะผู้นำทั้ง 4 แบบ โดยผลการวิจัยพบรูปแบบของภาวะผู้นำที่แสดงออกในแบบภาวะผู้นำแบบสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ และภาวะผู้นำแบบสั่งการ ตามลำดับ 2) ผลการศึกษาระดับของปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวม พบว่า ทั้ง 4 ปัจจัย เป็นความคิดเห็นที่กลุ่มเป้าหมายระบุว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อภาวะผู้นำ โดยพบว่า ลักษณะส่วนบุคคล มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นที่มีต่อระดับของภาวะผู้นำสูงสุด รองลงมา คือ ลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ลักษณะองค์กร และสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ตามลำดับ และ 3) ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า ในภาพรวม มีความสัมพันธ์กันทางบวกทุกด้าน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษา

¹ นักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

³ รองศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

* ผู้ประสานงานหลัก : sriputtaphet@gmail.com

The Relationship Between Leadership and Factors Effecting Leadership of School Administrators under Secondary Education Office Area 1

Pecth Sriputta^{1*} Nithipattara Balsiri² and Surasak Labmala³

Abstract

Because school administrators play an important role in the management of schools to achieve their objectives effectively. This research aims to study leadership of school administrators factors relating to leadership, leadership and relationship between leadership and factors affecting leadership of school administrators. The research design was based on the correlation research. The samples used in the study were 185 of the school administrators and deputy director. The research instrument was a questionnaire. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation and pearson correlation. Research results found that 1) The administrators of the schools in the secondary education area 1 had the form of four types of leadership. The results showed that the patterns of leadership reflected in the supportive leadership style. The highest average was followed by participatory leadership. Leadership focused on success. 2) The results of the study on the level of factors related to the leadership of the school showed that the four factors were the opinions of the target group. It is important to have leadership in mind. The average score on the highest level of leadership was followed by group characteristics, organizational characteristics, and external environment. And 3) the relationship between leadership and related factors of the leadership of the school administrators was found to be positively correlated in all aspects.

Keywords: leadership; school administrators

¹ Students, Faculty of Education, Thonburi Rajabhat University

² Assistant professor, Faculty of Education, Thonburi Rajabhat University

³ Associate professor, Faculty of Education, Thonburi Rajabhat University

* Corresponding Author : sriputtaphet@gmail.com

บทนำ

พฤติกรรมผู้นำถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงาน ซึ่งการบริหารงานในองค์กรใดไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานขนาดใหญ่ ขนาดกลางหรือขนาดเล็กย่อมประกอบด้วยบุคคลที่มาร่วมกันแล้วแบ่งหน้าที่กันทำงานตามความเหมาะสมและมีการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่นั้นให้บังเกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยมีหัวหน้างาน ผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารเป็นผู้นำและผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ตามซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่และประสานงานดังกล่าวนี้ จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างมาก รวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการบริหารงานของผู้บริหาร และพฤติกรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งที่จะช่วยให้หน่วยงานหรือองค์กรเจริญก้าวหน้าคือ พฤติกรรมของผู้บริหาร ผู้บริหารที่ทำหน้าที่ได้อย่างประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของหน่วยงาน ย่อมต้องมีคุณลักษณะ พฤติกรรมผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ มีศิลปะในการบริหารอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์สอดคล้องกับความต้องการของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาจึงจะสามารถผลักดันให้การดำเนินการขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ ธร สุนทรายุทธ (2536, น.96) ได้กล่าวว่าหน่วยงานหรือองค์กรจำเป็นต้องมีผู้นำหรือหัวหน้างานเพื่อเป็นตัวเชื่อมหรือประสาน ตลอดจนควบคุมและจัดการให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายขององค์การ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540, น.67) ได้กำหนดไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดนั้น ผู้บริหารมีบทบาทที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้โดยสนับสนุน และมีส่วนร่วมกับผู้เรียนและครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นแผนที่จัดทำขึ้นจากการระดมพลังสมองของผู้เกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และชุมชน มีการนำผลการประเมินผู้เรียนมากำหนดนโยบายของสถานศึกษา บริหารจัดการให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ครู ผู้สอนมีเสรีในการคิดพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ท้าวจัยในชั้นเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู การทำงานเป็นทีมผลึกกำลังระหว่างกลุ่มวิชา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้ตามมาตรฐานหลักสูตรการพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นห้องเรียน และจัดให้มีระบบนิเทศภายใน ช่วยเหลือครูในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ ประมวล อิทธิศรี (2537, น.2) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องจูงใจหรือโน้มน้าให้บุคลากรของโรงเรียนหันมาสร้างความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ให้มากที่สุด สภาพความเป็นจริงในการปฏิบัติงานพบว่า ที่เป็นอยู่ของงานหลายๆ ในโรงเรียนเกิดจากการตัดสินใจสั่งการของผู้บริหารโรงเรียนและปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและทุกอย่างดำเนินไปได้ด้วยดี จำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องรู้จักใช้บทบาท ผู้นำของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อให้งานการศึกษาสำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยบุคลากรเป็นกำลังสำคัญ คุณภาพของการบริหารการศึกษาจะสูงหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาเป็นสำคัญ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาประสบความสำเร็จคือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบพฤติกรรมผู้นำให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสอดคล้องกับความต้องการของครูด้วย ดังนั้นการบริหารงานจะมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากคณะครูในโรงเรียนปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครูปฏิบัติงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ก็คือ รูปแบบพฤติกรรมของผู้บริหารที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานจากหลักการ แนวความคิด

จากผลการวิจัย และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาระหน้าที่ บทบาทและความรับผิดชอบ ที่ได้มาของนักวิชาการ ดังกล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้การพัฒนาศึกษา ของชาติเกิดประโยชน์สูงสุด ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ได้ตระหนักถึงพฤติกรรมการบริหารงาน ดังนั้นการศึกษาถึงภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารและความสัมพันธ์ ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 เพื่อเป็นข้อมูลในการส่งเสริม พัฒนาสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

คำถามเพื่อการศึกษา

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 มีรูปแบบเป็นอย่างไร
2. มีปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
3. มีความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 หรือไม่ ระดับใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
2. ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยสู่การกำหนด กรอบการวิจัย ดังนี้

- 1.1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดของ Robert House (1971 อ้างถึง ใน พัทธมน นนทนาถรณ์, 2556, น.79) กล่าวถึงแบบของผู้นำจำนวน 4 รูปแบบ กล่าวคือ 1) ภาวะผู้นำแบบสั่งการ 2) ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน 3) ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความก้าวหน้า 4) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 1.2 ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผู้วิจัยศึกษาจากแนวคิดของ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2538, น.41-42), ประยงค์ ทริพย์เจริญ (2551, น.31-33), จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555, น.11) และ สุปรานี นาคแก้ว (ม.ป.บ., น.42, 49) ใน 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะ ส่วนบุคคล 2) ลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน 3) ลักษณะองค์การ ลักษณะสภาพแวดล้อมภายนอก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบสหสัมพันธ์ (Correlational research) ประชากรในการวิจัยประกอบด้วยเป็นผู้บริหารและรองผู้บริหารในเขตพื้นที่ จำนวน 237 คน ผู้วิจัยคำนวณขนาดตัวอย่างอย่างต่ำในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำเป็นต้องได้จำนวนผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ไม่น้อยกว่า 180 คน ที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ตามตารางของ Hendel (1977, p.82) ผู้วิจัยการเลือกตัวอย่างจากกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาใช้การเลือกแบบเจาะจง จำนวน 67 คน แต่กลุ่มรองผู้บริหารสถานศึกษาใช้การสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจากทุกโรงเรียนจำนวน 118 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 185 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ภาวะผู้นำและปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตการศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่ง เพศ อายุ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ
ตอนที่ 2 ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา คือ ภาวะผู้นำแบบสั่งการ ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ และ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา คือ ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ปัจจัยลักษณะองค์กร และ ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ซึ่งตอนที่ 2 และ 3 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของ ค่า (Likert's Scale) คือมีระดับความคิดเห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ มากที่สุด / มาก / ปานกลาง / น้อย / น้อยที่สุด (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2533, น.94-95) ทั้งนี้ แบบสอบถามที่สร้างแล้วนั้น ได้ผ่านการพิจารณาตรวจสอบความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้องหรือดัชนี IOC (Index of item Objective Congruence) จากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งพบว่า มีค่าดัชนี IOC อยู่ระหว่าง 0.60 – 0.95 ถือว่ามีความตรงของแบบสอบถาม และตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยการนำไปทดลองใช้ก่อนเก็บรวบรวมข้อมูลจริงกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามตามสูตรของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเท่ากับ 0.96 และได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเท่ากับ 0.95 สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยออกแบบการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติอ้างอิง โดยตอนที่ 1 ใช้สถิติวิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย โดยประยุกต์เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของ ธาณินทร์ ศิลป์จารุ (2552, น.75) ตอนที่ 3 ให้สถิติวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ Pearson Product moment correlation coefficient

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวม

(n = 185)

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	มีการปฏิบัติความเป็นผู้นำ	ลำดับ
ภาวะผู้นำแบบสั่งการ	3.89	0.70	มาก	4
ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน	4.27	0.75	มาก	1
ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ	4.12	0.74	มาก	3
ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม	4.16	0.93	มาก	2
รวม	4.11	0.73	มาก	-

จากตารางที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 มีรูปแบบภาวะผู้นำทั้ง 4 แบบ โดยผลการวิจัยพบรูปแบบของภาวะผู้นำที่แสดงออกในแบบภาวะผู้นำแบบสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.75) รองลงมา คือ มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.96) ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.74) และภาวะผู้นำแบบสั่งการ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.70) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวม

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวม

(n = 185)

ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำ	$\bar{X}$	S.D.	ส่งผลต่อภาวะผู้นำ	ลำดับ
ลักษณะส่วนบุคคล	4.40	0.63	มาก	1
ลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน	4.27	0.65	มาก	2
ลักษณะองค์กร	4.20	0.79	มาก	3
สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร	3.89	0.58	มาก	4
รวม	4.19	0.61	มาก	-

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาระดับของปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวม พบว่า ทั้ง 4 ปัจจัย เป็นความคิดเห็นที่กลุ่มเป้าหมายระบุว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อภาวะผู้นำ โดยพบว่า ลักษณะส่วนบุคคล มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น

ที่มีต่อระดับของภาวะผู้นำสูงสุด ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.63) รองลงมา คือ ลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.65) ลักษณะองค์กร ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.79) และ สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.58) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาระดับและความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

(n = 185)

ตัวแปร	ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำ	ลักษณะส่วนบุคคล	ลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน	ลักษณะองค์กร	สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร
รูปแบบภาวะผู้นำ	0.705**	0.736**	0.827**	0.736**	0.647**
ผู้นำแบบสั่งการ	0.779**	0.595**	0.739**	0.677**	0.626**
ผู้นำแบบสนับสนุน	0.834**	0.684**	0.809**	0.741**	0.682**
ผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ	0.784**	0.615**	0.585**	0.443**	0.327**
ผู้นำแบบมีส่วนร่วม	0.516**	0.779**	0.867**	0.795**	0.692**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า ในภาพรวม มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่ พบว่ามีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาวะผู้นำแบบสั่งการ พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์กันมากที่สุดในเรื่องของ ปัจจัยลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ($r = 0.739^{**}$) และมีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุดในเรื่องของ ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ($r = 0.595^{**}$)

ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์กันมากที่สุดในเรื่องของ ปัจจัยลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ($r = 0.739^{**}$) และมีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุดในเรื่องของ ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ($r = 0.682^{**}$)

ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์กันมากที่สุดในเรื่องของ ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ($r = 0.615^{**}$) และมีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุดในเรื่องของ ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ($r = 0.327^{**}$)

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์กันมากที่สุดในเรื่องของ ปัจจัยลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ($r = 0.867^{**}$) และมีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุดในเรื่องของ ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ($r = 0.692^{**}$)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ ภาวะผู้นำแบบสั่งการ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีความยืดหยุ่นในการบริหารงาน มีการใช้ภาวะผู้นำในแบบต่าง ๆ ตามสถานการณ์ เพื่อให้เกิดความสมดุลในการบริหารงาน ซึ่งสอดคล้องกับ คักดี ชูนกกลาง (2552, น.84-93) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 มีแบบภาวะผู้นำมากที่สุด คือ แบบเสรีนิยม รองลงมา คือ แบบประชาธิปไตย และแบบเผด็จการ ตามลำดับ 2) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 ในภาพรวมอยู่ในระดับเกณฑ์ปกติ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านดีอยู่ในระดับสูงกว่าปกติ ด้านเก่งและด้านสุขอยู่ในระดับเกณฑ์ปกติ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 โดยภาพรวม พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า 3.1) แบบภาวะผู้นำสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.2) แบบภาวะผู้นำสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ด้านเก่ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.3) แบบภาวะผู้นำสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ด้านสุข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ปัจจัยลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ปัจจัยลักษณะองค์กร ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าปัจจัยทั้ง 4 ด้าน มีความสำคัญต่อภาวะผู้นำของผู้บริหาร ที่จะทำให้การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จ จึงจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการบริหารงาน ซึ่งสอดคล้องกับ สมยศ ระยาอินทร์ (2550, น.80-83) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนกับวุฒิภาวะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 ผลการวิจัย พบว่า 1) แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เป็นผู้นำทั้ง 4 แบบ คือ แบบสั่งการ (Telling : S1) แบบการแนะ (Selling : S2) แบบการมีส่วนร่วม (Participating : S3) และแบบการมอบอำนาจ (Delegating : S4) เมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กเป็นผู้นำแบบการแนะ (S2) มากที่สุด ร้อยละ 52.63 และไม่เป็นผู้นำแบบสั่งการ (S1) ผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนขนาดกลางเป็นผู้นำแบบการแนะ (S2) มากที่สุด ร้อยละ 50.00 และเป็นผู้นำแบบสั่งการ (S1) น้อยที่สุด ร้อยละ 2.63 ผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่เป็นผู้นำแบบการแนะ (S2) มากที่สุด ร้อยละ 45.83 และเป็นผู้นำแบบสั่งการ (S1) น้อยที่สุด ร้อยละ 4.71 2) วุฒิภาวะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า ครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีวุฒิภาวะสูง (M4) มากที่สุด ร้อยละ 71.00 และรองลงมาคือ วุฒิภาวะปานกลางถึงสูง (M3) ร้อยละ 29.00 3) การเปรียบเทียบแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า ขนาดโรงเรียนไม่มีผลต่อแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน เมื่อกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือ ผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนที่ขนาดต่างกัน มีแบบภาวะผู้นำไม่แตกต่างกัน 4) การเปรียบเทียบบุคลิกภาวะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า ขนาดโรงเรียนไม่มีผลต่อบุคลิกภาวะของครู เมื่อกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือ ครูในโรงเรียนที่ขนาดต่างกัน มีบุคลิกภาวะไม่แตกต่างกัน 5) ความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนกับบุคลิกภาวะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนกับบุคลิกภาวะของครู ไม่มีความสัมพันธ์กัน เมื่อกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมเขต พบว่า ในภาพรวม มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่ พบว่ามีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งอาจเป็นเพราะว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย อายุ เพศ ขนาดครอบครัว สถานภาพครอบครัว รายได้อาชีพ การศึกษา เหล่านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างยิ่งต่อภาวะผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับ สุพิช จุ้ยกลาง (2550, น.89-94) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการทำงานของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และแยกตามแบบภาวะผู้นำอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ภาวะผู้นำแบบมุ่งผลสำเร็จ ภาวะผู้นำแบบสั่งการ ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน และภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 2) ความพึงพอใจในการทำงานของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และแยกตามปัจจัยอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ปัจจัยค่าจ้าง และปัจจัยจิตใจ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและแยกตามแบบภาวะผู้นำกับความพึงพอใจในการทำงานของครู มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.1) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา แยกตามแบบภาวะผู้นำกับความพึงพอใจในการทำงานของครูแยกตามปัจจัยค่าจ้าง มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.2) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา แยกตามแบบภาวะผู้นำกับความพึงพอใจในการทำงานของครูแยกตามปัจจัยจิตใจ มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารในเขตพื้นที่ดังกล่าว มีรูปแบบภาวะผู้นำทั้ง 4 แบบ ซึ่งเป็นรูปแบบหรือสไตล์การบริหารของแต่ละบุคคล ดังนั้นภาวะผู้นำต่างๆ ย่อมสะท้อนถึงบุคลิกภาพและพฤติกรรมของผู้บริหารต่อการรับรู้ของผู้ปฏิบัติงาน ในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในแต่ละแบบของภาวะผู้นำที่มาจากผลการวิจัย ดังนี้

1.1 สำหรับผู้ที่มีรูปแบบภาวะผู้นำแบบสั่งการ ในการนำไปใช้ ผู้บริหารควรเข้มงวดและเด็ดขาดในการทำงานให้มากขึ้น ควรพัฒนาภาวะผู้นำเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไป

1.2 สำหรับผู้ที่มีรูปแบบภาวะผู้นำแบบสนับสนุน ผู้บริหารควรให้ความสนใจสมาชิกในการปฏิบัติงานมากขึ้น และสนับสนุนการปฏิบัติงานของสมาชิกให้มากขึ้น

1.3 สำหรับผู้ที่มีรูปแบบภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ ควรเพิ่มการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพื่อให้บรรลุผลของงาน

1.4 สำหรับผู้ที่มีรูปแบบภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ควรใช้ประโยชน์จากความคิดเห็นของครูและบุคลากรทุกคนในการปฏิบัติงานโดยสมัครใจ ให้ทุกคนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยจากลักษณะกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ลักษณะองค์กร และสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรมีผลต่อระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารในเขตพื้นที่ ดังกล่าว ดังนั้น ควรมีการศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาหรือส่งเสริมปัจจัยดังกล่าวให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อให้ผู้บริหารได้ใช้ข้อมูลจากปัจจัยดังกล่าว มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาด้วยการพิจารณาแนวปฏิบัติต่อการปฏิบัติงานระหว่างผู้บริหารและผูปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจาก ผศ.ดร.นิธิภัทร บาลศิริ และ รศ.ดร.สุรศักดิ์ หลาบมาลา ที่กรุณาให้คำแนะนำในข้อคิดในการดำเนินการวิจัย ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงจนบทความมีความสมบูรณ์ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณอย่างสูง ขอขอบพระคุณ รอง ผอ.สุรชัย อนุมาศ ผู้คอย ผลักดัน ให้โอกาสเส้นทางสายอาชีพครู หมอดสวาระสังคมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2555). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จร สุนรายุทธ. (2536). *หลักการและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: เนติกุล.
- ธานีรินทร์ ศิลปจารุ. (2552). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: บิสิเนสอาร์แอนด์ดี.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. (2533). *วิธีการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ฟิสิกส์เซ็นเตอร์การพิมพ์.
- ประมวล อิศรศรี. (2537). *การศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา 9. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.
- ประยงค์ ทรัพย์เจริญ. (2551). *หนังสือเรียนรายวิชาวิทย์ชุมชน ประถมศึกษา หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551*. นครราชสีมา: ม.ป.พ.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการ : Life Model*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำธุรกิจเพื่อสังคม.
- ศักดิ์ ชุณกลาง. (2552). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1-7. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2538). *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมยศ ระย้าอินทร์. (2550). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนกับบุคลิกภาพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2540). *การปฏิรูปการศึกษา ปี 2540*. กรุงเทพมหานคร: ศุภสกลาตพรวาว.
- สุปราณี นาคแก้ว. (ม.ป.ป.). *ธุรกิจระหว่างประเทศกับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุพิช จุ้ยกลาง. (2550). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการทำงานของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*.
- Darwin Hendel. (1977). *Statistic*. AERA mini Presentation.